

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۰۸/۰۵  
تاریخ بررسی مقاله: ۱۳۸۸/۱۱/۱۸  
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۰۲/۲۴

مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز  
بهار ۱۳۸۹، دوره‌ی ششم، سال ۱۷-۲  
شماره‌ی ۱، صص: ۱۲۸-۱۰۳

## مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز

نقی رعدی افسوران\*

### چکیده

هدف پژوهش حاضر مطالعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز است. روش پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی، و جامعه‌ی آماری کلیه‌ی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز در سال تحصیلی ۸۷-۸۸ است. برای اجرای پژوهش تعداد ۴۰۰ نفر نمونه از بین کلیه‌ی دانشجویان، با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی تصادفی متناسب با حجم انتخاب شده‌اند. ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه‌ی سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی است که پایایی آن ۰/۹۲ و روایی همزمان آن ۰/۷۴ گزارش شده است. عمده‌ترین یافته‌های پژوهش عبارتند از: قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز از حد متوسط بالاتر بوده و بر اساس متغیرهای جنسیت، سال تحصیلی، دانشکده و گروه‌های پنجگانه‌ی (علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر) تفاوت معناداری نداشته است. اما بین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنج‌گانه‌ی بالا در خرده مقیاس‌های نیاز به پیشرفت و تحمل ابهام، تفاوت معنادار مشاهده شده است. همچنین به زعم دانشجویان بین خرده مقیاس‌های کارآفرینی تفاوت معنادار وجود دارد. ضمن اینکه آموزش کارآفرینی در پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مؤثر نبوده است، ۰/۸۴ آنان به کار کردن در کنار درس خواندن ابراز تمایل کرده‌اند.

**واژه‌های کلیدی:** کارآفرینی، قابلیت‌های کارآفرینی، دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، مقطع کارشناسی.

## مقدمه

«کارآفرینی» از عامل‌های اصلی ایجاد ارزش اقتصادی و ابزاری کارآمد برای ایجاد اشتغال اثربخش و کاهش تعداد بیکاران محسوب می‌شود. همچنین کارآفرینی به منظور افزایش رشد اقتصادی، بهبود استانداردهای زندگی و افزایش درآمدهای مالیاتی مورد توجه سران حکومت‌ها و دولت‌ها قرار گرفته است. واژه کارآفرینی از کلمه‌ی فرانسوی *Entrepreneur* به معنای متعهد شدن نشأت گرفته و در سال ۱۸۴۸ توسط جان استوارت میل وارد زبان انگلیسی شده است (احمدپورداریانی، ۱۳۸۴). با آنکه اصطلاح کارآفرینی برای نخستین بار توسط کانتیلیون<sup>۱</sup> (حدود ۱۷۰۰) تعریف شده (کیلی<sup>۲</sup>، ۱۹۷۱)، ولی شومپتر<sup>۳</sup> (۱۹۳۴) کاربرد عام اصطلاح کارآفرینی در حوزه‌ی اقتصادی را به جان استوارت میل<sup>۴</sup> (۱۸۴۸) نسبت می‌دهد (نقل از برومندنسب، ۱۳۸۱) میل، عمل کارآفرین را شامل: هدایت، نظارت، نظارت و مخاطره‌پذیری دانسته است (احمدپورداریانی، ۱۳۸۴). بعد از میل، خود شومپتر (۱۹۳۴) نقش نوآوران‌های کارآفرینی و اهمیت آن در پویایی نظام‌های اقتصادی را مورد توجه و تأکید قرار داده است (نقل از برومندنسب، ۱۳۸۱). ژوزف شومپتر در سال ۱۹۳۴، در نظریه‌ی توسعه‌ی اقتصادی خود، نقش کارآفرینان را محوری معرفی کرده و کارآفرین را نیروی محرکه‌ی اصلی در توسعه‌ی اقتصادی دانسته که نقش او نوآوری یا ایجاد ترکیب‌های تازه‌ی از مواد می‌باشد (کایسون<sup>۵</sup>، ۱۹۸۲).

با عنایت به شاهدها و نتیجه‌ی تحقیق‌ها در خصوص اهمیت کارآفرینی و ویژگی‌های افراد کارآفرین و با توجه به اینکه در وضعیت کنونی، در کشور ما با وجود جمعیت توانمند و منابع طبیعی فراوان، تولید ناخالص داخلی<sup>۶</sup> (GDP) در سطح پایینی قرار دارد؛ و بخش چشم‌گیری از نیروهای جوان و دانش‌آموخته از داشتن کار محروم‌اند. باید به ایجاد کار بر دیگر فعالیت‌های دولتی در رده‌های گوناگون برتری داده شود. و از آنجا که بسیاری از

- 
- 1- Cantillion
  - 2- Kilby
  - 3- Schumpeter
  - 4- Mill
  - 5- Caisson
  - 6- Gross domestic product

شرکت‌ها، به علت نرخ بهره‌وری اندک، نبود تقاضا و غیره در آستانه‌ی تعطیلی قرار دارند و جایگاه رقابت کشور در بازارهای جهانی نیز بسیار ضعیف است، رویکرد به توسعه‌ی کارآفرینی ضروری است (شیخان و رضازاده، ۱۳۸۶). در این خصوص فرانک نایت<sup>۱</sup> (۱۹۲۱) در کتاب خود تحت عنوان «مخاطره، عدم قطعیت و سود»، اظهار می‌کند که کارآفرینی عنصر اصلی هر نظام است (نقل از احمدپورداریانی، ۱۳۸۴).

کارآفرینی به عنوان یکی از عامل‌های مهم رشد و توسعه‌ی اقتصادی و ایجاد اشتغال به منظور حل مسأله‌ی بیکاری، به افراد کارآفرین نیازمند است. همان طور که از نتیجه‌ی تحقیق‌ها نیز برمی‌آید، قابلیت‌های کارآفرینی بیش‌تر اغلب اکتسابی‌اند؛ و با توجه به اینکه دانشجویان یکی از مهم‌ترین قشرهای جامعه هستند که ظرف مدت نسبتاً کوتاهی روانه‌ی بازار کار می‌شوند؛ و در روند توسعه‌ی حال و آینده‌ی کشور نقش مهمی ایفا می‌کنند، لازم است دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزشی نسبت به پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان به عنوان سرمایه‌ی بنیادی و با ارزش همت گمارند، و موجب توسعه‌ی کارآفرینی و به تبع آن زمینه‌های ایجاد اشتغال اثربخش و رشد و توسعه‌ی اقتصادی شوند.

### پیشینه‌ی تحقیق

در فرهنگ لغت وبستر کارآفرین به کسی اطلاق شده که متعهد می‌شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل نماید (احمدپورداریانی، ۱۳۸۴). سکستون و کاساتا<sup>۲</sup> (۱۹۹۲) توانایی خلق چیزی، عملکرد بالاتر در تولید، قبول خطر و شناخت فرصت‌ها را از جمله مهارت‌های یک کارآفرین می‌دانند (نقل از دارن و نیمن<sup>۳</sup>، ۲۰۰۵). دراکر<sup>۴</sup> (۱۹۸۵) معتقد است خلاقیت و نوآوری با کارآفرینی لازم و ملزوم یکدیگرند؛ و کارآفرینی بدون خلاقیت و نوآوری حاصلی ندارد. همچنین دولان<sup>۵</sup> (۱۹۹۴) مهارت نوآوری کارآفرین را مهم‌تر از دانش وی دانسته است. در این خصوص بورچ<sup>۶</sup> (۱۹۹۸) می‌گوید، نیازهای یک

- 1- Franck nait
- 2- Sikeston & Cassata
- 3- Duren & Niemen
- 4- Drucker
- 5- Dolan
- 6- Burch

جامعه همواره در حال تغییر است؛ و یک شخص خلاق، کارش فقط به رشد اقتصادی منجر نمی‌شود، بلکه نوآوری و خلاقیت از عامل‌های اصلی مواجهه با نیازهای در حال تغییر جامعه هستند. لذا در فرایند کارآفرینی، فرد کارآفرین با ایده‌های نو و خلاق، شناسایی فرصت‌های جدید و با بسیج منابع به ایجاد کسب و کار و شرکت‌های نو، سازمان‌های جدید، نوآور و رشد یابنده مبادرت می‌کند؛ که همراه با پذیرش مخاطره و ریسک، محصول و یا خدمت جدیدی را به جامعه معرفی می‌نماید (استونسون و جاریلو<sup>۱</sup>، ۱۹۹۰؛ نقل از ذبیحی و مقدسی، ۱۳۸۵). در این خصوص کورسکی<sup>۲</sup> (۱۹۹۵) می‌گوید: «رشد اقتصادی کشورها به توانایی آنها در ایجاد مشاغل جدید از طریق کارآفرینی بستگی خواهد داشت؛ و کارآفرین موفق هم به نوبه‌ی خود به کارآفرینانی آموزش دیده و مشتاق برای به عهده گرفتن ایجاد کسب و کار نیازمند است.» (نقل از احمدی، ۱۳۸۳). نتیجه‌ی پژوهش‌ها نشان می‌دهد، مهم‌ترین عامل مؤثر در حرکت کارآفرینی از قوه به فعل، به منظور ایجاد اشتغال اثربخش، بروز روحیه‌ی کارآفرینی در افراد از طریق آموزش است (رضوی نعمت‌اللهی، اقدس‌السادات، ۱۳۸۴). در همین راستا نتیجه‌ی تحقیق دیوید بریج<sup>۳</sup> (۱۹۷۹) نشان داد که شرکت‌های کوچک‌تر با بهره‌گیری از آموزش‌های کارآفرینی توانسته‌اند سهم بیشتری در رشد اقتصادی آمریکا داشته باشند (گری، مک فرسون<sup>۴</sup>، ۲۰۰۳؛ نقل از فیضی و مقدسی، ۱۳۸۲).

مک کلند<sup>۵</sup> (۱۹۶۱) در پژوهشی که به طور مشخص و گسترده به ارایه نظریه و تبیین رابطه‌ی بین ویژگی‌های فردی با رشد و توسعه‌ی اقتصادی در زمینه‌های شغلی پرداخته بود، به این نتیجه رسید که پیشرفت به یک گروه و دسته‌ی خاص اختصاص ندارد؛ و با رشد و توسعه‌ی برخی از ویژگی‌ها در افراد می‌توان رشد اقتصادی را در جامعه‌های مختلف فراهم نمود. به اعتقاد وی انگیزه‌ی پیشرفت، مخاطره‌پذیری متوسط، نظارت درونی، نوآوری و پذیرش مسئولیت شخصی از جمله ویژگی‌های افراد آغازگر کسب و کار جدید است. همچنین نتیجه‌ی پژوهش کردنائیج و همکاران (۱۳۸۶) که با هدف طراحی ابزار سنجش

---

1- Stevenson & Jarilo

2- Kurski

3- David brick

4- Geri, Mc person

5- Mc Clelland

ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی صورت گرفته بود، نشان داد که هشت عامل ریسک‌پذیری، کانون نظارت، نیاز به پیشرفت، سلاست فکری، عمل‌گرایی، تحمل ابهام، رویاپردازی و چالش طلبی از جمله ویژگی‌های مهم کارآفرینان ایرانی است. در پژوهش حاضر نیز میزان قابلیت کارآفرینی دانشجویان بر اساس عامل‌های هشتگانه‌ی فوق مورد مطالعه قرار گرفته است.

احمد<sup>۱</sup> (۱۹۸۵) در پژوهشی نشان داد که افراد کارآفرین دارای نظارت درونی، به ریسک‌پذیری و انگیزه‌ی پیشرفت تمایل دارند. شاور، ویلیامز و اسکات<sup>۲</sup> (۱۹۹۰) در مطالعه‌ی خود به این نتیجه رسیدند، کسانی که فکر می‌کردند ویژگی‌های یک فرد کارآفرین را دارند، خلاقیت و انگیزه‌ی پیشرفت بیش‌تری از خود نشان می‌دهند (نقل از برومندنسب، ۱۳۸۱). ریسال<sup>۳</sup> (۱۹۹۲) در پژوهشی خلاقیت و نوآوری را مؤثرترین ویژگی در انجام دادن فعالیت‌های کارآفرینانه عنوان کرده است. سلومون<sup>۴</sup> (۱۹۸۹) با بررسی ۱۵۰ کارآفرین به این نتیجه رسید که انگیزه‌ی کارآفرینان در شروع به کار، تصمیم به خلق چیزهای نو و بدیع متفاوت است و سود اقتصادی انگیزه و محرک اولیه رفتار کارآفرینان نبوده است (نقل از فارس<sup>۵</sup>، ۱۹۹۹). در پژوهشی دیگر پوستیگو<sup>۶</sup> (۲۰۰۲) با بررسی و ارزیابی وضعیت موجود آموزش کارآفرینی دانشجویان در کشور آرژانتین، بیان کرد که از نظر دانشجویان مهم‌ترین دوره‌ها برای آموزش کارآفرینی، دوره‌های آموزش خلاقیت و نوآوری است. همچنین هوارد<sup>۷</sup> (۲۰۰۴) در پژوهشی تأثیر توسعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی (استقلال طلبی، ریسک‌پذیری، انگیزه‌ی پیشرفت، نظارت درونی، اعتماد به نفس و جسارت خلاقیت) بر کارآفرینی ۴۵۰ نفر از دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که رابطه‌ی مستقیمی بین این قابلیت‌ها و توانایی کارآفرینی افراد وجود دارد.

- 
- 1- Ahmed
  - 2- Shaver, valium & Scott
  - 3- Rissole
  - 4- Slomon
  - 5- Faris
  - 6- Postage
  - 7- Howard

خدمتی توسل (۱۳۷۹) زمینه‌های بروز و پرورش کارآفرینی در بین دانش‌آموزان دبیرستان‌های کار و دانش پسرانه‌ی شهرستان کرج را از نظر مدیران، دبیران و دانش‌آموزان مورد بررسی قرار داد؛ نتیجه نشان داد که زمینه‌های انگیزه‌ی پیشرفت، استقلال طلبی، ریسک‌پذیری و منبع نظارت درونی دانش‌آموزان در مدرسه‌ها بالاتر از زیاد، و تنها زمینه‌ی بروز و پرورش خلاقیت و نوآوری - که یکی از زمینه‌های اصلی کارآفرینی است - در حد بالاتر از متوسط فراهم بوده است. همچنین نتیجه‌ی مطالعه‌ها نشان داده که بین کارآفرینی با دوره‌های آموزشی، مهارت فردی، انگیزه فردی، ریسک‌پذیری، نیاز به توفیق، خلاقیت، عزت نفس، اعتقاد به نظارت درونی، استقلال طلبی، جنسیت، سن، محل تولد و سطح تحصیل والدین رابطه‌ی معناداری وجود دارد (آرشید، ۱۳۶۷؛ شکرکن و همکاران، ۱۳۸۱؛ هزار جزینی، ۱۳۸۲؛ عزیزی، ۱۳۸۲؛ یارایی، ۱۳۸۳). بدری و همکاران (۱۳۸۵) در بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان به این نتیجه رسیدند که قابلیت‌های دانشجویان در زمینه‌ی استقلال طلبی، نظارت درونی، انگیزه‌ی پیشرفت و خلاقیت بالاتر از حد میانگین، اما نمره‌های ریسک‌پذیری از متوسط نمره‌ی معیار پایین‌تر بوده است. همچنین، آموزش‌های دانشگاهی در پرورش ویژگی‌های کارآفرینی در دانشجویان مؤثر نبوده است. یافته‌های پژوهش حسینیان و همکاران (۱۳۸۶) نیز نشان می‌دهد، آموزش‌های آماده‌سازی شغلی و کارآفرینی اثر معناداری بر تمایلات کارآفرینی جوانان متقاضی استفاده از تسهیلات اشتغال‌زایی شهر تهران داشته و تمایل کارآفرینی پسران بیش‌تر از تمایل کارآفرینی دختران بوده است.

### هدف‌ها و پرسش‌های تحقیق

پژوهش حاضر با هدف مطالعه‌ی میزان قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز صورت پذیرفته و برای این منظور، پرسش‌های پژوهش به شرح ذیل طرح و مورد بررسی قرار گرفته است:

- ۱- میزان قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز چگونه است؟
- ۲- آیا خرده مقیاس‌های کارآفرینی از نظر دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مبین وجود تفاوت معنادار است؟

- ۳- آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس جنسیت مبین وجود تفاوت معنادار است؟
- ۴- آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس گروه‌های پنجگانه‌ی (علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر) مبین وجود تفاوت معنادار است؟
- ۵- آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه‌ی (علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر) دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس خرده مقیاس‌های کارآفرینی مبین وجود تفاوت معنادار است؟
- ۶- آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس متغیر دانشکده مبین وجود تفاوت معنادار است؟
- ۷- آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان سال اول، دوم، سوم و چهارم دانشگاه شهید چمران اهواز مبین وجود تفاوت معنادار است؟
- ۸- آیا آموزش‌های کارآفرینی در پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مؤثر بوده است؟

### روش‌شناسی تحقیق

#### روش تحقیق

با توجه به ماهیت پژوهش و هدف آن، روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع پیمایشی است.

#### جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه‌ی آماری، شامل کلیه‌ی دانشجویان مقطع کارشناسی مشغول به تحصیل در سال ۸۸-۸۷ دانشگاه شهید چمران اهواز به تعداد ۱۰۷۴۰ نفر می‌باشد؛ که به منظور تعیین حجم نمونه‌ی لازم برای اجرای پژوهش، پس از برآورد آماری و بر اساس جدول تعیین حجم نمونه‌ی معرفی شده از سوی کرسی (جرسی) و مورگان (۱۹۷۰) ۳۷۰ نفر نمونه باید انتخاب می‌شدند، که تعداد ۴۰۰ نفر نمونه از بین کلیه‌ی دانشجویان، با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی تصادفی متناسب با حجم انتخاب شدند.

### ابزار جمع آوری داده‌های تحقیق

ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه‌ی سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی می‌باشد. این پرسشنامه دارای ۹۵ پرسش و ۴ طیف است که توسط کرونایچ و همکاران (۱۳۸۶) ساخته و اعتباریابی شده است. پایایی آن ۰/۹۲، روایی سازه‌ی عامل خطرپذیری ۰/۳۲، کانون نظارت ۰/۸۱، نیاز به پیشرفت ۰/۸۶، سلاست فکری ۰/۵۴، عمل‌گرایی ۰/۸۰، تحمل ابهام ۰/۲۰، رویاپردازی ۰/۸۱، چالش طلبی ۰/۷۹ و روایی همزمان آن ۰/۷۴ گزارش شده است. در پژوهش حاضر، پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۳ و روایی سازه‌ی آن با روش تحلیل عاملی ۰/۸۳ به دست آمده است؛ که روایی سازه‌ی عامل خطرپذیری ۰/۸۹، کانون نظارت ۰/۹۱، نیاز به پیشرفت ۰/۹۱، سلاست فکری ۰/۸۸، عمل‌گرایی ۰/۸۳، تحمل ابهام ۰/۸۵، رویاپردازی ۰/۷۵ و چالش طلبی ۰/۸۰ می‌باشد. در ضمن با نظر متخصصان نقطه‌ی برش، نمره‌ی ۲/۵ تعیین شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی انجام شده است. در سطح آمار توصیفی از مشخصه‌هایی نظیر میانگین و انحراف معیار، و در سطح آمار استنباطی از آزمون‌های t تک متغیره، اندازه‌گیری مکرر، t دو گروهی مستقل، آزمون تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

### یافته‌های پژوهش

پرسش اول پژوهش عبارت بود از اینکه: «میزان قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز چگونه است؟».

به منظور پاسخ به پرسش بالا از آزمون t تک متغیره استفاده شده، که نقطه‌ی برش آن بر اساس نظر متخصصان ۲/۵ در نظر گرفته شده است. همان طوری که در جدول شماره (۱) ملاحظه می‌شود، میانگین نمره‌ی دانشجویان فقط در خرده مقیاس تحمل ابهام پایین‌تر از حد متوسط است. میانگین کل قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز عدد ۲/۸۹ می‌باشد. میانگین به دست آمده حاکی از آن است که میزان قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز از حد متوسط بالاتر است.

پرسش دوم پژوهش عبارت بود از اینکه: «آیا خرده مقیاس‌های قابلیت‌های کارآفرینی از



جدول ۱. میزان قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز به تفکیک خرده مقیاس‌ها

خرده مقیاس‌ها	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف میانگین	t	سطح معناداری
ریسک‌پذیری	۲/۶۳	۰/۴۵	۰/۰۲۴	۵/۳۸	۰/۰۰۰
کانون نظارت	۳/۲۴	۰/۴۳	۰/۰۲۲	۳۳/۱۶	۰/۰۰۰
نیاز به پیشرفت	۳/۰۳	۰/۴۶	۰/۰۲۴	۲۲/۲۲	۰/۰۰۰
سلاست فکری	۲/۶۶	۰/۴۹	۰/۰۲۵	۶/۳۶	۰/۰۰۰
عمل‌گرایی	۳/۴۷	۰/۴۱	۰/۰۲۱	۴۵/۹۱	۰/۰۰۰
تحمل ابهام	۲/۲۲	۰/۴۹	۰/۰۲۵	-۱۰/۹۲	۰/۰۰۰
رؤیا پردازی	۲/۹۸	۰/۵۰	۰/۰۲۵	۱۸/۸۹	۰/۰۰۰
چالش‌طلبی	۲/۹۶	۰/۵۳	۰/۰۲۷	۱۷/۰۷	۰/۰۰۰
کل	۲/۸۹	۰/۲۸	۰/۰۱۶	۲۳/۰۵	۰/۰۰۰

نظر دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مبین وجود تفاوت معنادار است؟».

به منظور پاسخ به پرسش بالا از آزمون اندازه‌گیری مکرر استفاده شده است. این آزمون نشان می‌دهد، سطح معناداری برابر با صفر و کوچک‌تر از سطح معناداری پنج درصد می‌باشد. لذا تفاوت بین خرده مقیاس‌ها معنادار می‌باشد. به عبارت دیگر از نظر دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز خرده مقیاس‌های قابلیت‌های کارآفرینی؛ ریسک‌پذیری متعادل، کانون نظارت، نیاز به پیشرفت، سلاست فکری، عمل‌گرایی، تحمل ابهام، رؤیاپردازی و چالش‌طلبی در سطح  $p \leq 0/05$  مبین وجود تفاوت معنادار است. به این ترتیب بین خرده مقیاس‌های ریسک‌پذیری با کانون نظارت، ریسک‌پذیری با نیاز به پیشرفت، ریسک‌پذیری با عمل‌گرایی، ریسک‌پذیری با تحمل ابهام، ریسک‌پذیری با رؤیاپردازی، ریسک‌پذیری با چالش‌طلبی؛ و کانون کنترل با نیاز به پیشرفت، کانون نظارت با سلاست فکری، کانون نظارت با عمل‌گرایی، کانون نظارت با تحمل ابهام، کانون نظارت با رؤیاپردازی، کانون نظارت با چالش‌طلبی؛ نیاز به پیشرفت با سلاست فکری، نیاز به پیشرفت با عمل‌گرایی، نیاز به پیشرفت با تحمل ابهام، نیاز به پیشرفت با چالش‌طلبی؛ و سلاست فکری با عمل‌گرایی، سلاست فکری با تحمل ابهام، سلاست فکری با رؤیاپردازی، سلاست فکری با چالش‌طلبی؛ و عمل‌گرایی با تحمل ابهام، عمل‌گرایی با رؤیاپردازی و عمل‌گرایی با چالش‌طلبی تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت

جدول ۲. تفاوت معنادار بین خرده مقیاس‌های قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز

سطح معناداری	F	انحراف معیار	میانگین	خرده مقیاس‌ها
۰/۰۰۰	۲/۸۴	۰/۴۵	۲/۶۳	ریسک‌پذیری
		۰/۴۳	۳/۲۴	کانون نظارت
		۰/۴۵	۳/۰۳	نیاز به پیشرفت
		۰/۴۹	۲/۶۶	سلاست فکری
		۰/۴۰	۳/۴۷	عمل‌گرایی
		۰/۴۰	۲/۲۲	تحمل ابهام
		۰/۵۰	۲/۹۸	رؤیایپردازی
		۰/۵۲	۲/۹۶	چالش‌طلبی
سطح معناداری		اختلاف میانگین		اختلاف خرده مقیاس‌ها
۰/۰۰۰		-۰/۶۱۵		ریسک‌پذیری با کانون نظارت
۰/۰۰۰		-۰/۴۰۲		ریسک‌پذیری با نیاز به پیشرفت
۰/۰۰۰		-۰/۸۵۴		ریسک‌پذیری با عمل‌گرایی
۰/۰۰۰		۰/۴۰۶		ریسک‌پذیری با تحمل ابهام
۰/۰۰۰		-۰/۳۵۷		ریسک‌پذیری با رؤیایپردازی
۰/۰۰۰		-۰/۳۵۲		ریسک‌پذیری با چالش‌طلبی
۰/۰۰۰		۰/۲۱۳		کانون نظارت با نیاز به پیشرفت
۰/۰۰۰		۰/۵۸۶		کانون نظارت با سلاست فکری
۰/۰۰۰		-۰/۲۳۹		کانون نظارت با عمل‌گرایی
۰/۰۰۰		۱/۰۲۱		کانون نظارت با تحمل ابهام
۰/۰۰۰		۰/۲۵۸		کانون نظارت با رؤیایپردازی
۰/۰۰۰		۰/۲۶۳		کانون نظارت با چالش‌طلبی
۰/۰۰۰		۰/۳۷۳		نیاز به پیشرفت با سلاست فکری
۰/۰۰۰		-۰/۴۵۱		نیاز به پیشرفت با عمل‌گرایی
۰/۰۰۰		۰/۸۰۸		نیاز به پیشرفت با تحمل ابهام
۰/۰۳۹		۰/۰۵۱		نیاز به پیشرفت با چالش‌طلبی
۰/۰۰۰		-۰/۸۲۵		سلاست فکری با عمل‌گرایی
۰/۰۰۰		۰/۴۳۵		سلاست فکری با تحمل ابهام
۰/۰۰۰		-۰/۳۲۸		سلاست فکری با رؤیایپردازی
۰/۰۰۰		-۰/۳۲۳		سلاست فکری با چالش‌طلبی
۰/۰۰۰		۱/۲۵۹		عمل‌گرایی با تحمل ابهام
۰/۰۰۰		۰/۴۹۶		عمل‌گرایی با رؤیایپردازی
۰/۰۰۰		۰/۵۰۲		عمل‌گرایی با چالش‌طلبی
۰/۰۰۰		-۰/۷۶۳		تحمل ابهام با رؤیایپردازی
۰/۰۰۰		-۰/۷۵۸		تحمل ابهام با چالش‌طلبی

دیگر خرده مقیاس‌های ریسک‌پذیری به نسبت تحمل ابهام، کانون نظارت به نسبت سلاست فکری، کانون نظارت به نسبت تحمل ابهام، کانون نظارت به نسبت رؤیاپردازی، کانون نظارت به نسبت چالش‌طلبی؛ و نیاز به پیشرفت به نسبت سلاست فکری، نیاز به پیشرفت به نسبت تحمل ابهام، نیاز به پیشرفت به نسبت چالش‌طلبی، نیاز به پیشرفت به نسبت ریسک‌پذیری؛ و سلاست فکری به نسبت تحمل ابهام؛ و عمل‌گرایی به نسبت تحمل ابهام، عمل‌گرایی به نسبت رؤیاپردازی، عمل‌گرایی به نسبت چالش‌طلبی، عمل‌گرایی به نسبت ریسک‌پذیری و عمل‌گرایی به نسبت سلاست فکری در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بالاتر بوده است (جدول ۲).

پرسش سوم پژوهش عبارت بود از اینکه: «آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس متغیر جنسیت مبین وجود تفاوت معنادار است؟»  
 «t» محاسبه شده در سطح  $p \leq 0/05$  به منظور بررسی وجود تفاوت معنادار بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس متغیر جنسیت مبین وجود تفاوت معنادار نمی‌باشد (جدول ۳).

جدول ۳. نتیجه‌ی آزمون «t» مقایسه‌ی میانگین دو گروه مستقل به تفکیک متغیر جنسیت

شاخص‌های آماری	میانگین	انحراف معیار	T	سطح معناداری
پسر	۲/۸۸	۰/۲۸	-۰/۴۴۲	۰/۲۳۶
دختر	۲/۹۰	۰/۲۹		

پرسش چهارم پژوهش عبارت بود از اینکه: «آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس گروه‌های پنجگانه‌ی علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر مبین وجود تفاوت معنادار است؟»

«F» محاسبه شده به منظور بررسی وجود تفاوت معنادار بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز در گروه‌های پنجگانه‌ی علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر در سطح  $p \leq 0/05$  مبین وجود تفاوت معنادار نبوده است. به عبارت دیگر بین نظر دانشجویان گروه‌های پنجگانه‌ی مذکور در خصوص قابلیت‌های کارآفرینی تفاوت معناداری وجود نداشته است (جدول‌های ۴ و ۵).

جدول ۴. یافته‌های توصیفی قابلیت کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنج‌گانه

شاخص‌های آماری گروه‌های پنج‌گانه‌ی	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف معیار
علوم انسانی	۲/۹۰	۰/۲۹	۰/۰۲۸
علوم پایه	۲/۸۹	۰/۲۹	۰/۰۳۶
علوم مهندسی	۲/۸۴	۰/۲۹	۰/۰۳۹
علوم کشاورزی	۲/۸۷	۰/۲۴	۰/۰۹۰
علوم هنر	۳/۰۷	۰/۳۱	۰/۰۳۴

جدول ۵. نتیجه‌ی تحلیل واریانس یک طرفه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنج‌گانه‌ی

منبع تغییر	شاخص‌های آماری	مجموع مجذورهای	درجه‌های آزادی	میانگین مجذورهای	F	سطح معناداری
بین گروهی	۰/۵۵۳	۴	۰/۱۳۸	۱/۶۶	۰/۱۵	
درون گروهی	۲۳/۸۱۴	۲۸۶	۰/۰۸			
کل	۲۴/۳۶۷	۲۹۰	-			

پرسش پنجم پژوهش عبارت بود از اینکه: «آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنج‌گانه علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس خرده مقیاس‌های کارآفرینی مبین وجود تفاوت معنادار است؟»<sup>۱</sup>

(F) محاسبه شده نشان می‌دهد که میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز در گروه‌های پنج‌گانه‌ی علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر بر اساس خرده مقیاس‌های ریسک‌پذیری (sig=۰/۴۰۲ و f=۱/۰۱۰)، کانون نظارت (sig=۰/۱۰۱ و f=۱/۹۵۵)، سلاست فکری (sig=۰/۴۵۰ و f=۰/۹۲۴)، عمل‌گرایی (sig=۰/۷۴۴ و f=۰/۴۸۹)، رؤیاپردازی (sig=۰/۶۲۴ و f=۰/۶۵۵) و چالش‌طلبی (sig=۰/۸۹۱) و (f=۰/۲۸۰) در سطح  $p \leq ۰/۰۵$  مبین وجود تفاوت معنادار نبوده است. به عبارت دیگر بین نظر دانشجویان گروه‌های پنج‌گانه‌ی مذکور در خصوص قابلیت‌های ریسک‌پذیری، کانون کنترل،

۱. به منظور پرهیز از طولانی شدن مقاله، از آوردن جدول‌های مربوط به خرده مقیاس‌هایی که تفاوت معنادار نداشته‌اند، خودداری شده است.

سلاست فکری، عمل‌گرایی، رویاپردازی و چالش‌طلبی تفاوت معناداری وجود نداشته است، اما بین نظرهای دانشجویان گروه‌های پنجگانه‌ی مذکور در دو خرده‌مقیاس نیاز به پیشرفت و تحمل ابهام تفاوت معنادار مشاهده شده است. به این ترتیب دانشجویان گروه علوم هنر به نسبت دانشجویان گروه مهندسی از ویژگی نیاز به پیشرفت بیش‌تر و دانشجویان گروه علوم پایه به نسبت دانشجویان گروه علوم انسانی از ویژگی تحمل ابهام بیش‌تری برخوردارند (جدول‌های ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱).

جدول ۶. یافته‌های توصیفی قابلیت کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه در خرده‌مقیاس نیاز به پیشرفت

خطای انحراف معیار	انحراف معیار	میانگین	شاخص‌های آماری گروه‌های پنجگانه
۰/۰۳۷	۰/۴۵	۳/۰۸	علوم انسانی
۰/۰۵۳	۰/۴۷	۲/۹۸	علوم پایه
۰/۰۵۳	۰/۴۴	۲/۹۵	علوم مهندسی
۰/۱۵۳	۰/۴۳	۲/۹۹	علوم کشاورزی
۰/۰۵۵	۰/۵۷	۳/۳۲	علوم هنر

جدول ۷. نتیجه‌ی تحلیل واریانس یک طرفه‌ی قابلیت کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه در خرده‌مقیاس نیاز به پیشرفت

سطح معناداری	F	میانگین مجزورها	درجه‌های آزادی	مجموع مجزورها	شاخص‌های آماری منبع تغییرات
۰/۰۲۹	۲/۷۳۹	۰/۵۸۰	۴	۲/۳۱۹	بین گروهی
		۰/۲۱۲	۳۶۸	۷۷/۹۰۸	درون گروهی
		-	۳۷۲	۸۰/۲۲۷	کل

جدول ۸. نتیجه‌ی تحلیل آزمون توکی قابلیت کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه در خرده‌مقیاس نیاز به پیشرفت

سطح معناداری	خطای انحراف معیار	اختلاف میانگین	گروه‌ها
۰/۰۴۴	۰/۱۳۴	۰/۳۷۵	علوم هنر با علوم مهندسی

جدول ۹. یافته‌های توصیفی قابلیت کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه در خرده مقیاس تحمل ابهام

شاخص‌های آماری گروه‌های پنجگانه	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف معیار
علوم انسانی	۲/۱۳	۰/۵۲	۰/۰۴۲
علوم پایه	۲/۳۳	۰/۵۱	۰/۰۵۶
علوم مهندسی	۲/۲۵	۰/۴۴	۰/۰۵۳
علوم کشاورزی	۲/۱۹	۰/۳۹	۰/۱۲۴
علوم هنر	۲/۴۱	۰/۴۸	۰/۰۵۱

جدول ۱۰. نتیجه‌های تحلیل واریانس یک طرفه قابلیت کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه در خرده مقیاس تحمل ابهام

شاخص‌های آماری منبع تغییر	مجموع مجذورها	درجه‌های آزادی	میانگین مجذورها	F	سطح معناداری
بین گروهی	۳/۰۵۶	۴	۰/۷۶۴	۳/۲۳۴	۰/۰۱۳
درون گروهی	۸۷/۳۹۷	۳۷۰	۰/۲۳۶		
کل	۹۰/۴۵۲	۳۷۴	-		

جدول ۱۱. نتیجه‌ی تحلیل آزمون توکی قابلیت کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه در خرده مقیاس تحمل ابهام

گروه‌ها	اختلاف میانگین	خطای انحراف معیار	سطح معناداری
علوم پایه با علوم انسانی	۰/۲۰۶	۰/۰۶۶	۰/۰۱۷

پرسش ششم پژوهش عبارت بود از اینکه: «آیا قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس متغیر دانشکده مبین وجود تفاوت معنادار است؟».

(F) محاسبه شده به منظور بررسی وجود تفاوت معنادار بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس متغیر دانشکده در سطح  $p \leq 0.05$  مبین وجود تفاوت معنادار نبوده است. به بیان دیگر قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشکده‌های

۱- دانشکده‌هایی که حجم نمونه‌ی کم‌تری داشتند و قابل مقایسه با دانشکده‌های دیگر نبودند، حذف شده‌اند.

مورد بررسی به یک اندازه بوده است (جدول ۱۲ و ۱۳).

جدول ۱۲. یافته‌های توصیفی قابلیت کارآفرینی دانشجویان بر اساس متغیر دانشکده

شاخص‌های آماری	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف معیار
علوم تربیتی و روانشناسی	۲/۹۵	۰/۲۷	۰/۰۶۲
اقتصاد	۲/۸۸	۰/۳۱	۰/۰۵۳
ادبیات	۲/۸۷	۰/۳۰	۰/۰۶۰
الهیات	۲/۹۶	۰/۲۳	۰/۰۵۲
علوم	۲/۹۳	۰/۲۹	۰/۰۴۱
مهندسی	۲/۸۴	۰/۲۸	۰/۰۴۱
ریاضی و کامپیوتر	۲/۷۷	۰/۲۷	۰/۰۷۱
هنر	۳/۰۷	۰/۳۱	۰/۰۹۰
کشاورزی	۲/۸۱	۰/۲۵	۰/۰۴۷
منابع طبیعی	۲/۹۱	۰/۲۱	۰/۰۵۰

جدول ۱۳. نتیجه‌ی تحلیل واریانس یک طرفه‌ی قابلیت کارآفرینی دانشجویان بر اساس متغیر دانشکده

منبع تغییر	مجموع مجدورها	درجه‌های آزادی	میانگین مجدورها	F	سطح معناداری
بین گروهی	۱/۵۲۷	۱۲	۰/۱۲۷	۱/۵۴۹	۰/۱۰۷
درون گروهی	۲۳/۸۴۰	۲۷۸	۰/۰۸۲		
کل	۲۴/۳۶۷	۲۹۰	-		

پرسش هفتم پژوهش عبارت بود از اینکه: «آیا قابلیت‌های کارآفرینی در دانشجویان سال اول، دوم، سوم و چهارم دانشگاه شهید چمران اهواز مبین وجود تفاوت معنادار است؟».

(F) محاسبه شده به منظور بررسی وجود تفاوت معنادار بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان سال اول، دوم، سوم و چهارم دانشگاه شهید چمران اهواز در سطح  $p \leq 0.05$  مبین وجود تفاوت معنادار نبوده است. به عبارت دیگر بین نظر دانشجویان سال اول، دوم، سوم و چهارم در خصوص قابلیت‌های کارآفرینی تفاوت معنادار وجود نداشته و میزان قابلیت کارآفرینی آنها یکسان است (جدول‌های ۱۴ و ۱۵).

جدول ۱۴. یافته‌های توصیفی قابلیت کارآفرینی دانشجویان بر اساس متغیر سال تحصیلی

شاخص‌های آماری سال تحصیل	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف معیار
سال اول	۲/۸۵	۰/۲۷	۰/۰۳۲
سال دوم	۲/۸۹	۰/۲۸	۰/۰۳۲
سال سوم	۲/۸۸	۰/۲۸	۰/۰۲۸
سال چهارم	۲/۹۵	۰/۳۲	۰/۰۴۹

جدول ۱۵. نتیجه‌ی تحلیل واریانس یک طرفه‌ی قابلیت کارآفرینی دانشجویان بر اساس متغیر سال تحصیلی

شاخص‌های آماری منبع تغییر	مجموع مجذورها	درجه‌های آزادی	میانگین مجذورها	F	سطح معناداری
بین گروهی	۰/۲۸۹	۳	۰/۰۹۶	۱/۱۵۰	۰/۳۲
درون گروهی	۲۴/۰۷۸	۲۸۷	۰/۰۸۴		
کل	۲۴/۳۶۷	۲۹۰	-		

پرسش هشتم پژوهش عبارت بود از اینکه: «آیا آموزش‌های کارآفرینی در پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مؤثر بوده است؟».

«T» محاسبه شده در سطح  $p \leq 0/05$  به منظور بررسی وجود تفاوت معنادار بین میانگین قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان آموزش دیده و آموزش ندیده، مبین وجود تفاوت معنادار نمی‌باشد. به بیان دیگر آموزش کارآفرینی در پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مؤثر نبوده است (جدول ۱۶).

جدول ۱۶. نتیجه‌ی آزمون «t» مقایسه میانگین دو گروه مستقل به تفکیک متغیر آموزش کارآفرینی

شاخص‌های آماری آموزش کارآفرینی	میانگین	انحراف معیار	T	سطح معناداری
دانشجویان آموزش دیده	۲/۹۸	۰/۳۱	۱/۳۸	۰/۳۵۳
دانشجویان آموزش ندیده	۲/۸۸	۰/۲۸		



## بحث و نتیجه‌گیری

در دنیای امروز به منظور حل بحران بیکاری، بر خود اشتغالی تأکید زیادی صورت می‌گیرد. برخی از صاحب‌نظران معتقدند، در کشورهای توسعه یافته، نرخ خوداشتغالی به گستره‌ی فعالیت کارآفرینی مربوط می‌شده؛ لذا بین بیکاری و کارآفرینی رابطه‌ی مشهودی دیده می‌شود. نتیجه‌ی تحقیق‌های انجام شده در ۲۳ کشور اروپایی، بیانگر اثرهای کارآفرینی بر کاهش بیکاری بوده است (اودرتسچ و تورینک، ۲۰۰۲، ص ۱۱). علاوه بر اشتغال‌زایی، از جمله پیامدهای مثبت قابل ملاحظه‌ی کارآفرینی می‌توان به توزیع متناسب درآمدها، کاهش اضطراب‌های اجتماعی، بهره‌برداری از منابع و فعال شدن آنها برای توسعه‌ی کشور، بهبود کیفیت زندگی، کشف نیازها، ابداع و توسعه‌ی کالاها و خدمات جدید اشاره نمود (بهزادیان‌نژاد، ۱۳۸۰).

ایجاد و توسعه‌ی فرهنگ کارآفرینی در جامعه، مستلزم برنامه‌ریزی در نظام آموزشی و اجرای برنامه‌های آن در سطح خانواده، مدرسه، دانشگاه و سازمان است؛ به گونه‌ی که به پرورش قابلیت‌های کارآفرینی در افراد جامعه منجر شود؛ و افراد بتوانند با استفاده از تخصص و قدرت ابتکار، خلاقیت و خطرپذیری و نیز امکانات، فرصت‌ها و توانمندی‌ها، به اشتغال مولد و درآمدزا بپردازند. در همین راستا، محقق به مطالعه‌ی میزان قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز پرداخته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است:

۱- قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز در خرده مقیاس‌های ریسک‌پذیری، کانون نظارت، نیاز به پیشرفت، سلامت فکری، عمل‌گرایی، رؤیاپردازی و چالش‌طلبی از حد متوسط بالاتر، و در خرده مقیاس تحمل ابهام از حد متوسط پایین‌تر بوده است. در مجموع همان‌طور که آزمون  $t$  تک متغیره نشان می‌دهد (جدول ۱) میزان قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز از حد متوسط بالاتر می‌باشد. نتیجه‌ی مذکور با نتیجه‌ی تحقیق‌های خدمتی توسل (۱۳۷۹) که بیانگر نمره‌های استعداد کارآفرینی بالاتر از حد متوسط دانش‌آموزان شهرستان کرج و همچنین با یافته‌های پژوهش بدری و همکاران (۱۳۸۵) که بیانگر نمره‌های استعداد کارآفرینی بالاتر از حد متوسط دانشجویان دانشگاه اصفهان

است، همخوانی دارد. در تبیین میانگین نمره‌ی قابلیت‌های ریسک‌پذیری، کانون نظارت، نیاز به پیشرفت، سلاست فکری، عمل‌گرایی، رؤیاپردازی و چالش‌طلبی، می‌توان به شرایط محیطی، موقعیت جوانی، شیوه‌ی تربیتی، برخورداری از تحصیل دانشگاهی و محیط اجتماعی دانشجویان اشاره نمود. اینکه چرا ویژگی تحمل ابهام در دانشجویان از حد متوسط پایین‌تر است، می‌توان گفت که آنها به احتمال به دنبال فعالیت‌های راهوار و ساده‌ی هستند و یا تجربه‌ی اجتماعی و یا کاری چندانی ندارند. لذا پیشنهاد می‌شود که از طریق رو در رو کردن دانشجویان با واقعیت‌های اجتماعی، ایجاد چالش ذهنی و ارایه تکلیف‌های چند مجهولی در کلاس‌های کارآفرینی، و برانگیختن حس پشتکار در آنها به تقویت و ارتقای این ویژگی مهم در کارآفرینی پرداخته شود.

۲- ویژگی‌های ریسک‌پذیری به نسبت تحمل ابهام، کانون نظارت به نسبت سلاست فکری، کانون نظارت به نسبت تحمل ابهام، کانون نظارت به نسبت رؤیاپردازی، کانون نظارت به نسبت چالش‌طلبی، نیاز به پیشرفت به نسبت سلاست فکری، نیاز به پیشرفت به نسبت تحمل ابهام، نیاز به پیشرفت به نسبت چالش‌طلبی، نیاز به پیشرفت به نسبت ریسک‌پذیری، سلاست فکری به نسبت تحمل ابهام، عمل‌گرایی به نسبت تحمل ابهام، عمل‌گرایی به نسبت رویاپردازی، عمل‌گرایی به نسبت چالش‌طلبی، عمل‌گرایی به نسبت ریسک‌پذیری و عمل‌گرایی به نسبت سلاست فکری در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بالاتر بوده است. نتیجه‌ی مذکور را می‌توان با نتیجه‌ی تحقیق‌های دراگر (۱۹۸۵)، شاین (۱۹۹۴) و پوستیگو (۲۰۰۲) که خلاقیت را مهم‌ترین ویژگی کارآفرینان عنوان می‌کنند، با یافته‌های مک کلند (۱۹۹۶) که مهم‌ترین ویژگی کارآفرینان را استقلال‌طلبی و انگیزه‌ی پیشرفت زیاد می‌داند، با نتیجه‌ی تحقیق‌های شاور و اسکات<sup>۱</sup> (۱۹۹۱) که به وجود همبستگی مثبت بین انگیزه‌ی پیشرفت و کارآفرینی دست یافتند؛ و همچنین با یافته‌های فیلیس<sup>۲</sup> (۱۹۹۸) که به وجود همبستگی مثبت قوی بین تمایل به کارآفرینی و انگیزه‌ی پیشرفت دست یافت، با یافته‌های پژوهش احمد (۱۹۸۵) که افراد کارآفرین را دارای نظارت درونی، تمایل به ریسک‌پذیری و انگیزه‌ی پیشرفت می‌داند، با یافته‌های پژوهش آرشید (۱۳۶۷) که کارآفرینان موفق را دارای نظارت درونی

1- Shaver & Scott

2- Pilli's

می‌داند و همچنین با یافته‌های تحقیق شکرکن و همکاران (۱۳۸۱) که بیانگر وجود رابطه‌ی مثبت بین خلاقیت، انگیزه‌ی پیشرفت و عزت نفس با کارآفرینی است، مرتبط دانست. بر اساس نتیجه‌ی تحلیل فوق جزئیات بیش‌تری از قابلیت کارآفرینی دانشجویان به دست می‌آید؛ و بر این اساس می‌توان با شناسایی ویژگی‌های قوی و ضعیف، از طریق آموزش، به تقویت و جبران آنها اقدام نمود. لذا سفارش می‌شود که برنامه‌ی آموزش کارآفرینی در دانشگاه از جامعیت کافی برخوردار باشد؛ و همه‌ی قابلیت‌های مورد نیاز یک کارآفرین موفق را پوشش دهد. همچنین ویژگی‌های کارآفرینی دانشجویان شناسایی و متناسب با نیازهای آنها نسبت به ارابه‌ی محتوای آموزشی اقدام شود.

۳- بین قابلیت کارآفرینی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه شهید چمران اهواز تفاوت معنادار وجود ندارد. نتیجه‌ی مذکور با نتیجه‌ی تحقیق صالحی‌عمران و رستمی (۱۳۸۶) که بیانگر سطح یکسان روحیه‌ی کارآفرینی دانشجویان مرد و زن دانشگاه مازندران است، و با یافته‌های تحقیق درگاهی و جوادی (۱۳۸۶) که بیانگر عدم وجود ارتباط بین متغیر جنسیت و ویژگی‌های کارآفرینانه‌ی دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان است، همخوانی دارد. اما با نتیجه‌ی تحقیق شکرکن و همکاران (۱۳۸۱) که نشان داد؛ میانگین نمره‌های آزمون‌های کارآفرینی آزمودنی‌های دانشجویان پسر در مقایسه با میانگین آزمون کارآفرینی آزمودنی‌های دانشجویان دختر بیش‌تر است و همچنین با یافته‌های پژوهش حسینیان و همکاران (۱۳۸۶) که بیانگر تمایلات کارآفرینی پسران متقاضی استفاده از تسهیلات اشتغال‌زایی بیش از تمایل کارآفرینی دختران متقاضی استفاده از این تسهیلات است، همخوانی ندارد. همچنین نتیجه‌ی تحقیق انویک و لانگفورد<sup>۱</sup> (۲۰۰۳) نشان داد که بین ویژگی‌های زنان و مردان کارآفرین تفاوت معناداری وجود دارد. به این ترتیب که زنان کارآفرین به طور معناداری نسبت به مردان صریح، سازگارتر، اجتماعی‌تر و موافق‌تر، و مردان کارآفرین نیز به طور معناداری نسبت به زنان وظیفه شناس‌تر بوده‌اند (به نقل از میراسماعیلی و رشمه، ۱۳۸۷).

با توجه به نتیجه‌ی پژوهش حاضر می‌توان بیان کرد که از یک طرف شرایط اجتماعی و محیطی دنیای امروز، خود به خود به شکل‌گیری ویژگی‌های کارآفرینانه در زنان منجر شده؛ و

1- Envik & Langford

از سوی دیگر با افزایش تقاضای زنان برای ورود به نظام آموزش عالی، زمینه برای پرورش قابلیت کارآفرینی آنان مهیاتر شده است. اما نابرابری‌های جنسیتی موجود در جامعه - که بیش‌تر جنبه‌ی اجتماعی و فرهنگی دارد- از بروز قابلیت کارآفرینی زنان می‌کاهد. از آنجا که بخش قابل توجهی از نیروی انسانی کشور را زنان تحصیل کرده تشکیل می‌دهند، و با اذعان بر تفاوت‌های طبیعی مردان و زنان، سفارش می‌شود که دانشگاه نسبت به پرورش قابلیت کارآفرینی زنان و تعدیل مانع‌های اجتماعی و فرهنگی کارآفرینی زنان در جامعه به منظور ایجاد توسعه پایدار بکوشد.

۴- قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس گروه‌های پنجگانه‌ی علوم انسانی، علوم پایه، مهندسی، کشاورزی و هنر یکسان است؛ اما قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان گروه‌های پنجگانه‌ی مذکور بر اساس خرده مقیاس‌های قابلیت کارآفرینی دارای تفاوت معناداری است. به این ترتیب که میانگین نمره‌ی ویژگی تحمل ابهام در دانشجویان گروه علوم پایه در مقایسه با دانشجویان گروه علوم انسانی و میانگین نمره‌ی ویژگی نیاز به پیشرفت در دانشجویان گروه علوم هنر در مقایسه با دانشجویان گروه علوم مهندسی بیش‌تر است. در این رابطه می‌توان گفت که دانشجویان گروه علوم پایه به دلیل سر و کار داشتن با فعالیت‌های آزمایشگاهی با مجهولات و ابهامات بیش‌تری رو به رو می‌شوند که موفقیت در این رشته به طور طبیعی به آستانه‌ی تحمل ابهام بیش‌تری نیاز دارد. همچنین در خصوص نیاز به پیشرفت در دانشجویان گروه علوم هنر و مهندسی می‌توان به شرایط اجتماعی و موقعیت کاری و شغلی این دو رشته در جامعه اشاره نمود. به این معنا که دانشجویان علوم هنر به احتمال بر این احساس‌اند که برای دستیابی به جایگاه واقعی خودشان در جامعه به پیشرفت بیش‌تری نیاز دارند. اما در مقابل آن رشته‌ی علوم مهندسی در جامعه رشته‌ی جا افتاده است. با این وجود در مجموع، میزان قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز بر اساس متغیر رشته‌های پنجگانه و همچنین بر اساس متغیر دانشکده به یک اندازه است. لذا متغیر رشته‌ی تحصیلی، در پرورش قابلیت کارآفرینی دانشجویان متغیر تأثیرگذاری نمی‌باشد؛ و دانشگاه می‌تواند برنامه‌ی آموزشی جامعی برای پرورش قابلیت کارآفرینی دانشجویان رشته‌های مختلف تدوین و اجرا نماید. نتیجه‌ی مذکور با نتیجه‌ی تحقیق

صالحی عمران و رستمی (۱۳۸۶)، علی بیگی و زرافشانی (۱۳۸۶) و درگاهی و جوادی (۱۳۸۶) همخوان است.

۵- قابلیت کارآفرینی دانشجویان سال اول، دوم، سوم و چهارم دانشگاه شهید چمران اهواز مبین وجود تفاوت معنادار نبوده و میزان قابلیت کارآفرینی آنها یکسان است. نتیجه‌ی مذکور با یافته‌های پژوهش بدری و همکاران (۱۳۸۵) و همچنین با یافته‌های پژوهش علی‌بیگی و زرافشانی (۱۳۸۶) که بیانگر عدم وجود تفاوت معنادار بین قابلیت کارآفرینی دانشجویان سال اول و چهارم دانشگاه‌های اصفهان و رازی می‌باشد، همخوانی دارد. در این خصوص سینگ<sup>۱</sup> (۱۹۹۰) اظهار می‌کند: «تعلیم و تربیت سنتی باید جهت‌گیری خود را به سمت ارزشمند کردن کارآفرینی و ترویج فرهنگ آن عوض کند.» (به نقل از هینونه و کورولا<sup>۲</sup>، ۲۰۰۳). با توجه به نتیجه‌ی پژوهش حاضر، آموزش‌های دانشگاهی - که حداقل می‌تواند به طور پنهان و غیرمستقیم به پرورش ویژگی‌های کارآفرینی در دانشجویان منجر شود- در این زمینه مؤثر و مفید نبوده است. و نکته‌ی قابل توجه دیگر اینکه دانشجویان سال چهارم به عنوان برون‌داد نظام دانشگاهی باید وارد بازار کار شوند. به طور طبیعی افرادی که در آنها قابلیت کارآفرینی پرورش نیابد، قادر به خود اشتغالی نخواهند بود. این امر از یک سو نشانگر رواج پدیده‌ی مدرک‌گرایی در جامعه؛ و از سوی دیگر بیانگر ناکارآمدی نظام دانشگاهی در آموزش و تربیت نیروی انسانی مؤثر و متناسب با نیازهای بازار کار است.

۶- آموزش کارآفرینی در پرورش قابلیت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز مؤثر نبوده است. نتیجه‌ی مذکور با یافته‌های پژوهش هوارد (۲۰۰۴) که بیانگر وجود رابطه‌ی مستقیم بین توسعه‌ی قابلیت‌های کارآفرینی و توانایی کارآفرینی افراد است، با یافته‌های پژوهش جزینی (۱۳۸۲) که نشان می‌دهد، بین کارآفرینی و دوره‌های آموزشی، مهارت فردی، انگیزه‌ی فردی، ریسک‌پذیری، نیاز به توفیق و خلاقیت رابطه‌ی معناداری وجود دارد، و همچنین با یافته‌های پژوهش حسینیان و همکاران (۱۳۸۶) که نشان می‌دهد، آموزش‌های آماده سازی شغلی و کارآفرینی اثر معناداری بر تمایل کارآفرینی جوانان متقاضی استفاده از تسهیلات اشتغال‌زایی داشته است، همخوانی ندارد. با این وجود با یافته‌های پژوهش

1- Singh

2- Heinoneh & Korvela

بدری و همکاران (۱۳۸۳) که بیانگر عدم وجود تفاوت معنادار بین قابلیت کارآفرینی دانشجویان مراجعه کننده به مرکز کارآفرینی و سایر دانشجویان است، همخوانی دارد. در این خصوص نتیجه‌ی حاصل از مطالعه‌ی بوتلر<sup>۱</sup> (۱۹۹۹) نشان داد، دانش‌آموزانی که به منظور کسب انگیزه‌ی پیشرفت در دوره‌های آموزشی شرکت کرده بودند، برای یادگیری، کسب اطلاعات مناسب برای رسیدن به تبحر در مطالب، پیشی گرفتن بر دیگران و کسب بازخورد در مورد عملکرد خود تلاش بیش‌تری به عمل می‌آوردند. در تبیین چرایی عدم تأثیر آموزش کارآفرینی در پرورش قابلیت کارآفرینی دانشجویان می‌توان اظهار نمود که با توجه به اختیاری بودن این واحد درسی، شاید چندان مورد اعتنا و اهمیت نبوده است. از طرفی دیگر فقدان استادان متبحر و با تجربه‌ی کارآفرین و مواد درسی غنی می‌تواند مزید بر علت باشد. لذا سفارش می‌شود، ضمن افزایش تعداد واحد درسی، درس کارآفرینی از جمله درس‌های اجباری شود. و با تربیت و جذب استادان کارآفرین، بازنگری و اصلاح برنامه‌ی آموزش و بهره‌گیری از مواد درسی غنی، طراحی برنامه‌ی درسی عملی و متناسب با نیازهای دانشجویان و از راه ایجاد ارتباط مؤثر بین مرکز کارآفرینی دانشگاه و دانشکده‌ها و کارآفرینان برتر، نسبت به پرورش دانشجویان کارآفرین اقدام شود.

آموزش اثربخش کارآفرینی، پرورش قابلیت‌های آن و پشتیبانی از کارآفرینان ضرورت ایجاد و توسعه‌ی فرهنگ کارآفرینی و به تبع آن رشد و توسعه‌ی اقتصادی در جامعه است. شاهدها نشان می‌دهد، علت توسعه‌ی صنعتی کشورهای نظیر آمریکا، ژاپن و آلمان کارآفرینی است. اکنون کارآفرینی به عنوان یک حرفه مطرح است. و همانند دیگر حرفه‌ها باید با توسعه‌ی پایدار و از راه برنامه‌های آموزشی و نظام آموزشی خاص مبتنی بر مطالعه‌های رفتاری و تجربی پرورش یابد (کاناکا، ۲۰۰۳). لذا شناسایی وضعیت موجود دانش و مهارت‌ها (به عبارت دیگر نیازسنجی آموزشی) در زمینه‌ی کارآفرینی در رشته‌های دانشگاهی و حتی در مدرسه‌ها به منظور شروع فرایند بلند مدت آموزش و پرورش قابلیت کارآفرینی ضرورت دارد. بر این اساس پیشنهاد می‌شود که دانشگاه نسبت به طراحی نمونه‌ی جامع آموزش کارآفرینی دانشجویان اقدام، و سیاست‌های بلند مدت و میان مدت پرورش دانشجوی کارآفرین را تنظیم،

---

1- Butler

2- Khanka

تدوین و اجرا نماید. و از راه آگاه سازی در مورد ضرورت کارآفرینی و نقش آن در رونق اقتصادی، ایجاد اشتغال و رفاه در جامعه، معرفی نظام‌های حرفه‌یی، صنفی و شغل‌های گوناگون به دانشجویان، حمایت مشاوره‌یی و در صورت ممکن حمایت مالی لازم از دانشجویان جهت راه اندازی فعالیت‌های کارآفرینانه، استفاده از تجربه‌های مراکز دولتی، غیردولتی و سایر دانشگاه‌ها و با نقش آفرینی در رفع مانع‌ها و محدودیت‌های قانونی، فرهنگی، سیاسی، اداری و مالی به تربیت دانشجوی کارآفرین و شکل‌گیری و توسعه‌ی فرهنگ کارآفرینی در جامعه کمک نماید.

## منابع

### فارسی

- آرشید، جعفر (۱۳۶۷). *بررسی رابطه بین موفقیت شغلی معلمان و مرکز کنترل*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه تهران.
- احمدپورداریانی، محمود (۱۳۸۴). *کارآفرینی (تعاریف/ نظریات/ الگوها)*. تهران: پردیس. چاپ ششم.
- احمدی، علی (۱۳۸۳). *نیازسنجی آموزشی کارآفرینی رشته برق مقطع کارشناسی*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی. دانشگاه تهران.
- بهزادیان‌نژاد، قربان (۱۳۸۰). *ضرورت توجه به کارآفرینی و فناوری‌های پیشرفته. مجموعه مقالات کارآفرینی و فن‌آوری اطلاعات پیشرفته*.
- برومندنسب، مسعود (۱۳۸۱). *بررسی رابطه ساده و چندگانه وضعیت اجتماعی اقتصادی، انگیزه پیشرفت، مخاطره پذیری، جایگاه مهار، خلاقیت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان شهیدچمران اهواز*. پایان نامه دکتری. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی. دانشگاه شهید چمران اهواز.
- بدری، احسان. محمدجواد لیاقت‌دار، محمدرضا عابدی و ابراهیم جعفری (۱۳۸۵). *بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه اصفهان. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*. تابستان. شماره ۴۰.

حسینیان، سیمین؛ طباطبایی یحیی‌آبادی، شهناز و خدابخشی کولایی، آناهیتا (۱۳۸۶). بررسی اثربخشی آموزش‌های آماده سازی شغلی و کارآفرینی بر تمایلات کارآفرینی جوانان داوطلب استفاده از تسهیلات اشتغال‌زایی شهر تهران. *تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره*. پاییز.

خدمتی توسل، صادق (۱۳۷۹). *بررسی زمینه‌های بروز و پرورش کارآفرینی در دبیرستان‌های پسرانه دولتی کار و دانش شهرستان کرج از نظر مدیران، دبیران و دانش‌آموزان*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه تهران.

درگاهی، پرهام و یدالله جوادی (۱۳۸۶). *بررسی ویژگی‌های کارآفرینانه و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان دانشگاه شهید باهنر کرمان*. مجموعه مقالات همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه سمنان.

ذبیحی، محمدرضا و علیرضا مقدسی (۱۳۸۵). *کارآفرینی از تئوری تا عمل*. مشهد. جهان فردا، نما.

رضوی نعمت‌اللهی، اقدس‌السادات (۱۳۸۴). *مفاهیم و کلیات کارآفرینی. روزنامه همشهری*، سه‌شنبه ۳۰ فروردین، سال سیزدهم، شماره ۳۶۷۷، صفحه ۱۰.

شکرکن، حسین. مسعود برومند نسب، بهمن نجاریان و منیجه شهنی بیلاق (۱۳۸۱). بررسی رابطه ساده و چندگانه خلاقیت، انگیزه پیشرفت و عزت نفس با کارآفرینی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*. دوره سوم. سال نهم. شماره های ۳ و ۴. صص ۲۴-۱.

شیخان، ناهید و رضازاده، حجت‌اله (۱۳۸۶). *هنجارهای اجتماعی و فرهنگی در توسعه کارآفرینی. ماهنامه اطلاعات سیاسی-اقتصادی*. سال بیست و یکم. شماره یازده و دوازده. مرداد و شهریور.

صالحی‌عمران، ابراهیم و رستمی، فرخنده (۱۳۸۶). *آموزش عالی و پرورش روحیه کارآفرینی در دانشجویان (مورد بررسی: دانشگاه مازندران)*. مجموعه مقالات همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه سمنان.

عزیزی، محمد (۱۳۸۲). *بررسی زمینه‌های بروز و پرورش کارآفرینی در دانشجویان سال آخر کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی*. پایان نامه کارشناسی ارشد.



- دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی. دانشگاه شهید بهشتی.
- علی‌بیگی، امیرحسین و زرافشانی، کیومرث (۱۳۸۶). آیا دانشجویان دانشگاه رازی کارآفرین خواهند شد؟ مجموعه مقالات همایش ملی آموزش عالی و کارآفرینی. دانشکده علوم انسانی. دانشگاه سمنان.
- فیضی، کامران و مقدسی، علیرضا (۱۳۸۲). پژوهشی در مفاهیم، کارکردها و دوره‌های آموزش کارآفرینی. *مدیریت صنعتی*. شماره ۳. ص ۱۲۵.
- کردنائیج، اسدالله. زالی، محمدرضا؛ حیدرعلی، هومن و حسینی، شهاب‌الدین (۱۳۸۶). *ابراز سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی*. تهران. دانشگاه تربیت مدرس.
- میراسماعلی، الهام و جواد رشمه (۱۳۸۷). مقایسه قابلیت‌های کارآفرینی فارغ‌التحصیلان شاخه‌های فنی و حرفه‌یی و نظری در دبیرستان‌ها و هنرستان‌های منطقه ۱۱ شهر تهران. *رشد آموزش فنی و حرفه‌یی*. دوره چهارم. شماره ۱.
- هزارجریبی، جعفر (۱۳۸۲). توسعه کارآفرینی و دانش آموختگان. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*. شماره ۳۰.
- یاراتی، علیرضا (۱۳۸۳). بررسی برخی روحیات کارآفرینی در بین دانشجویان دانشگاه شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی. دانشگاه شیراز.

### لاتین

- Ahmed, S. U. (1985). "Risk-taking Personality, Focus on Control and Entrepreneurship"; *Personality and Individual Difference*, 6, 781-782.
- Audretsch, D. B., Thrice, I., Verheul & A.R.M. Wennekers (eds.). (2002). *Entrepreneurship: Determinants and policy in a European – US Com Parson*, Lower Academic Publishers.
- Burch, J. (1998). *Entrepreneurship*. New York, John Wily and Sons.
- Butler, R. (1999). Information seeking and achievement motivation in middle childhood and adolescence: the role of ability, *Developmental psychology*, 35 (1), 146-163.
- Caisson, M. (1982). *The Entrepreneur: An Economic Theory*. Totowa, N. J.: Bareness and Nobel.

- Drucker. P. (1985). The Discipline of Innovation. *Harvard Business Review*, Mey-june-67-72.
- Duren, J. & Niemen, G. (2005). *Entrepreneurship Education and Training: A Model for Syllabi/ Curriculum Development*, Cambridge University Press.
- Dolan, C. (1994). Bushnell Resigns Pizzatimepost, *Wall Street Journal*, February.
- Faris. S. (1999). "Seeking Entrepreneurial Origins: Are Entrepreneurs Born or Made?" Available at: <http://www.celcee.edu/>.
- Howard, S. (2004). "Developing Entrepreneurial Potential in Youth: The Effects Entrepreneurial Education and Venture Creation"; University of South Florida Repot, 3-17.
- Heinoneh, J., & Korvela, K. (2003). *How about measuring Entrepreneurshi, small business institute, Turku school of Economics and business administration*. [Http://:www.Tukkk.fi/pki](http://www.Tukkk.fi/pki).
- Khanka, S. (2003). *Entrepreneurial Development*. New Dilhi: chand and Company ltd.
- Mc Clelland, D. (1961). *The Achieving Society*; Princeton: NJ, Van No strand.
- Postage, S. (2002). "Entrepreneurship Education in Argentina: The Case of Santander's University"; In Proceedings of the Conference Entitled, The Internationalizing in Entrepreneurship Education and Training; Malaysia.
- Pilli's, E. G. (1998). *What's Achievement got to do with it? The Role of National Culture in the Relationship between Entrepreneurship and Achievement Motivation*. *Frontiers of Entrepreneurship Research* Wellesley, MA: Babson College.
- Rissolle, R. (1992). *A Study of the Characteristics of Entrepreneurs in Indonesia*; EDD Dissertation. U.S.A.: George Washington University.
- Schein. E. H. (1994). "Entrepreneurs: What They're Really Like"; *Vocational Education Journal*, 64, 80, 42-44.
- Shaver, H. G., & Scott, L. R. (1991). Person, Process, Choice: The Psychology of new Venture Creation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16 (winter): 23-54.